

3. Вольнь (исторические судьбы Юго-Западного края) / Батюшков П. Н. — СПб. : Общественная польза, 1888. — 435 с.
4. Крижанівський О. П., Історія церкви та релігійної думки в Україні : в 3-х кн. / О. П. Крижанівський, С. М. Плохій. — К. : Либідь, 1994. — Т. 3. — 256 с.
5. Липский И. Воссоединение униатов на Волыни в 1794—1795 гг. по документам Волынской духовной консистории за 1795 г. / И. Липский // Волынские епархиальные ведомости. — 1880. — № 26.
6. Пероговский В. Отрывок из истории присоединения на Волыни униатов к православию в царствование Екатерины II и Павла I. / В. Пероговский // Волынские епархиальные ведомости. — 1880. — № 4.
7. Подолия (историческое описание) / Батюшков П. Н. — СПб. : Общественная польза, 1891. — 401 с.
8. Симашкевич М. Римское католичество и его иерархия в Подолии. — Каменец-Подольский / Симашкевич М. : Тип. Подольск. губ. упр., 1872. — 528 с.
9. Толстой Д. А. Римский католицизм в России: историческое исследование : в 2-х т. / Д. А. Толстой. — СПб. : В. Ф. Демаков, 1876—1877. — Т. 2. — 1876. — 139 с.
10. Труды Подольского историко-статистического комитета. — Каменец-Подольский. — Вып. 5. — 1890—1891 гг.
11. Полное собрание законов Российской империи. — Т. XXIII.
12. Учреждение Минской, Изяславской и Брацлавской епархии и воссоединение униатов в Подолии // Подольские епархиальные ведомости. — 1885. — № 9.

Л. С. Перелигіна

УДК: 629.735.4(477)«19»СІКОРСЬКИЙ І. І.

КОНСТРУКТОР ГВИНТОКРИЛА І. І. СІКОРСЬКИЙ: ВИТОКИ ПОКЛИКАННЯ

Досліджено процес формування особистості І. І. Сікорського, зокрема висвітлено вплив на становлення конструктора його батька та хрещених батьків — членів імператорської родини, розглянуто діяльність хрещеної матері конструктора — великої княгині Олександри Петрівни.

Исследован процесс формирования личности И. И. Сикорского, в частности освещается влияние на становление конструктора его отца и крестных родителей — членов императорской семьи, рассматривается деятельность крестной матери конструктора — великой княгини Александры Петровны.

The sources of calling of designer of rotorcrafts I. Sikorsky are investigated in the context of not popular facts of his biography. Influence on becoming of designer of his father and cross parents — emperor's family members is considered. Large attention is spared to activity of cummer — great princess Alexandra.

Ключові слова: І. І. Сікорський, хрещені батьки, гвинтокрил.

Беззаперечно є роль особистості в історії техніки. Кожна її галузь має свій перелік визначних діячів, розробки яких стали своєрідними сходинками технічного прогресу. Проте постає логічне питання: чому саме ця, а не інша людина досягла таких визначних успіхів саме в цій галузі? Відповідь

*І. Сікорський під балконом «Гранда»,
цар Микола II праворуч нього,
Микола Миколайович Молодший — ліворуч.
1913 р. [12]*

на це питання надасть можливість правильного вирішення сучасної проблеми довузівської підготовки майбутніх винахідників у різних галузях, що є особливо актуальним у наш час, коли відбувається становлення державності України. В публікаціях з історії техніки, якщо це пов'язано з конкретною особистістю, акцент робиться на творчому періоді її життя. Дитячі та юнацькі роки винахідника висвітлюються у загальному контексті і практично без визначення причин подальшого захоплення саме цією машиною чи механізмом, корені якого, найчастіше, пов'язані саме з дитинством чи юністю. Інколи не всі факти того періоду життя відомі, й тоді виникає необхідність в інтерполяції людських відносин в наявній історичній базі.

Мета даної статті — дослідити витоки покликання відомого конструктора гвинтокрилих літальних апаратів І. І. Сікорського, який на початку творчої діяльності досяг визначних успіхів у літакобудуванні, але в решті-решт зосередився на справі будовання гвинтокрилів.

Ще в дитинстві Ігор мріяв побудувати гвинтокрилу літальну машину [12]. Його перші студентські спроби в цій справі у 1909—1910 рр. виявилися невдалими. І це не було його провиною як конструктора: науково-практичні підвалини гвинтокрилобудування тоді ще тільки розроблялися. Але бажання піднятися в надхмарні далі було таким великим, що він на деякий час ховає свою потаємну мрію глибоко в душі й починає будувати літаки. Талант і працездатність Ігоря Івановича дають швидкий і блискучий результат: 2 березня 1913 р. [10, с. 102] конструктор піднімається в небо на своєму літальному апараті «Гранд» — першому в світі багатомоторному літаку. До виплеканої мрії, будовання гвинтокрилів, він повернеться лише в 1938 р. [5, с. 33], опанує цю справу і вона стане сенсом усього життя «Містера Гелікоптера». Винайти й зрозуміти корені покликання відомого конструктора можна, якщо проаналізувати деякі мало цитовані й мало відомі факти його біографії.

В Державному архіві м. Києва зберігається низка документів, що залишилися від особистої справи студента Київського політехнічного інституту Ігоря Сікорського. Серед них є метричне свідоцтво [3], на яке посилається в своїй роботі [5, с. 5] С. Ю. Карамаш, працівник цього архіву. Однак він вказує неправильну архівну адресу цього документа. Враховуючи ж на важливість цього джерела, наведемо його тут повністю:

«По указу его Императорского Величества, дано сие свидетельство из Киевской Духовной Консистории, за надлежащею подписью и приложением казенной печати, в том, что по метрической книге Киево-Университетской Св. Владимира церкви, под № 2 состоит статья записанная так: 1889 г. (тысяча восемьсот восемьдесят девятого) родился Мая двадцать пятого, а крещен Июня двадцать второго числа Игорь. Родители: ординарный профессор Университета Св. Владимира Иван Алексеевич Сикорский и жена его Мария Степановна, оба православного исповедания. Восприемники: Его Императорское Высочество Государь Великий князь Петр Николаевич и ея Императорское Высочество Государыня Великая княгиня Александра Петровна. Таинство крещения совершал настоятель

церкви Университета Св. Владимира протоирей Назарий Фаворов с диаконом Києво-Софійського Собора Андреем Дорогожинским и псаломщиком церкви Университета. Св. Владимира Иваном Дорогожинским. Гербовый сбор оплачен. Марта 8 дня 1902 года».

Вочевидь метричне свідоцтво було видано для вступу Ігоря до Морського кадетського корпусу в Санкт-Петербурзі. Хто ж такі були хрещені батьки Ігоря Сікорського? Якщо розкрити цю тему, тоді стане зрозумілим, чому в деяких публікаціях І. І. Сікорського називають «царським хрещеником», і чому царська родина проявляла підвищений інтерес до роботи конструктора.

Так от, хрещеними Ігоря Сікорського були члени Імператорського Дому Романових: відповідно, син і дружина Великого Князя Миколи Миколайовича Старшого (1831—1891 рр.), третього сина Імператора Миколи I, брата Імператора Олександра II.

Велика княгиня Олександра Петрівна народилася 21 травня 1838 р., у Санкт-Петербурзі, в родині Принца Петра Георгійовича Ольденбургського (1812—1881 рр.) і Принцеси Терези-Вільгеміни-Фредеріки-Ізабелі-Шарлоти Нассауської (1815—1871 рр.). Вона була першою дитиною найяснішого подружжя. Батько Олександри був молодшим сином Великої княгині Катерини Павлівни (1788—181 рр.), доньки Імператора Павла I, та Принца Петра-Фрідріха-Георга Ольденбургського (1784—1812 рр.). Принцу П. Г. Ольденбургському та його дружині Імператор Микола I подарував титули Імператорських Високостей [8, с. 5]. З усіх дітей Ольденбургських найближчою до батьківського сприйняття мети християнського служіння людям була старша донька Олександра. Ще дівчинкою вона віддавала «кишенькові» гроші бідним і хворим.

26 грудня 1855 р. Принцеса Олександра Ольденбургська прийняла православну віру: її родина була лютеранського віросповідання. 25 січня 1856 р. Принцеса Олександра одружується з Великим князем Миколою Миколайовичем Старшим. Вже в перші роки після заміжжя Олександра Петрівна в Знаменці, під Петергофом, у літньому палаці подружжя, відкрила медпункт для простого люду, де сама приймала хворих селян. Велика княгиня по 1881 р. опікувалася дитячими притулками Відомства закладів Імператриці Марії. У листопаді 1858 р. заснувала в Санкт-Петербурзі Покровську громаду сестер милосердя. Під час російсько-турецької війни вона за власний кошт організувала санітарний потяг. Увесь час займаючись

доброчинністю, Велика княгиня уникала світського життя, що драгувало її чоловіка. Микола Миколайович Старший, який полюбляв розкішне придворне життя з балами й любовними інтригами, недовго зберігав подружню вірність.

Зауважимо, що в ці часи, з початку 1873 р. і по 1884 р., батько Ігоря Сікорського, Іван Олексійович, доктор медицини, жив з родиною і працював у Санкт-Петербурзі. Відомий спеціаліст з патології душевних і нервових хвороб І. О. Сікорський з 1873 р. і по 1880 р., одночасно з роботою в Імператорській військово-медичній академії, служив чиновником у Медичному департаменті Міністерства внутрішніх справ. Вочевидь, Іван Олексійович, за родом справ, не міг не стикатися з Олександрою Петрівною, яка, до речі, була старшою за Івана Олексійовича лише на чотири роки. Батько Ігоря був досить відомим у Європі лікарем. Так, коли в лютому 1881 р. у Римі захворів Генеральний консул Східної Румунії, для надання допомоги йому, «по высочайшему повелению», було відряджено лікаря І. О. Сікорського [2, с. 11]. Знову доля звела Велику княгиню Олександру Петрівну й І. О. Сікорського в Києві, у 1885 р. Того року родина Сікорських переїхала до Києва. Олександра Петрівна оселилася в місті на Дніпрі у 1881 р. після невдалого лікування на «південних водах»: в 1879 р., у Санкт-Петербурзі вона зазнала травми хребта, в результаті чого у неї відмовили ноги. В Києві Велика княгиня оселилася в царському палаці (нині Маріїнський). Бажаючи усамітнитися в молитовній тиші, Олександра Петрівна незабаром переїжджає до орендованого будинку в Липках, аристократичному районі Києва, де будує невеличкий скит.

Київський період життя поєднав дружніми стосунками Олександр Петрівну Романову й Івана Олексійовича Сікорського. Професор майже п'ять років спостерігав за перебігом недуги хворої. Години спілкування на духовній царині приносили цим двом визначним особистостям велику наснагу й були потужним поштовхом для подальших благодійних справ. До останніх годин життя Олександри Петрівни їх поєднували теплі стосунки: «...В этот день, ранее обморока, ее высочество навелит профессор Сикорский, чему она была очень рада» [9, с. 92].

Але повернемося до 22 червня 1889 р. Того дня Велика княгиня Олександра Петрівна та її молодший син [7] Великий князь Петро Миколайович стали хрещеними Ігоря Сікорського — п'ятої дитини

Івана Олексійовича. 1 липня 1889 р. Олександра Петрівна переїжджає до створеного за власний кошт Покровського монастиря і змінює світське оточення на монастирське. З того часу Велика княгиня повністю присвячує своє життя служінню ідеї «живого чернецтва»*. Таємний постриг за ім'ям Анастасія Олександра Петрівна прийняла 3 листопада 1889 р.

Коли Велика княгиня відкрила в Покровському монастирі лікарню для простих людей, вона запропонувала І. О. Сікорському роботу в ній на безоплатній основі. Іван Олексійович відразу ж погодився, хоча йому було важко поєднувати багатогодинні прийоми в лікарні з викладанням в Університеті Св. Володимира. Монастирська лікарня, що складалася з декількох корпусів, була обладнана за останнім словом медичної науки і техніки. В ній навіть був єдиний у Києві рентгенівський апарат. Сама Олександра Петрівна часто, протягом 5—6 годин підряд, вистоювала на хворих ногах, виконуючи обов'язки асистентки під час хірургічних операцій.

Олександра Петрівна померла о 20-й хв. на другу годину ночі, 13 квітня 1900 р. Дивно, що це відбулося того самого дня, години, й навіть хвилини, як і в її чоловіка, Великого князя Миколи Миколайовича Старшого, дев'ятьма роками раніше. 13 квітня було опубліковано Найвищий маніфест, що сповістив про кончину Великої княгині Олександри Петрівни, в черницях Анастасії. За особливим дозволом Царя Миколи II її поховали на монастирському цвинтарі, виконавши волю померлої, висловлену в заповіті від 11 березня 1889 р. Після смерті Олександри Петрівни Іван Олексійович Сікорський напише: «Народной святыей станет ее скромная могила. Земной поклон принесет ей Киев, потому что она создавала ему славу, избрав его местом своей высокой жизни и дел. В ее лице милосердие и служение женщины высшему долгу нашли свое полное осуществление. Она явила собой пример милосердной сестры народа. Земной поклон ей от всех живых! Принесем на ее скромную могилу не цветы, не венки, которых она не желала видеть, принесем наши сердца!» [9, с. 43].

У Олександри Петрівни й Миколи Миколайовича Старшого було двоє синів. Старший син, Великий князь Микола Миколайович

* У XIX ст. в церковних колах, у зв'язку з поширенням народницьких ідеалів, виникла ідея «живого чернецтва», за якою передбачалося не тільки найсуворіше дотримання чернечих уставів, але й практичне служіння стражденному люду.

Молодший (1856—1929 рр.), народився в Санкт-Петербурзі. Зробив прекрасну військову кар'єру: під час Першої світової війни Імператор Микола II призначив свого дядька Головнокомандувачем Російської армії. Був одружений з донькою короля Чорногорії, Анастасією Миколаївною. Молодший син, Великий князь Петро Миколайович (1864—1931 рр.), народився також у Санкт-Петербурзі. Служба в армії його не приваблювала, хоча він і прослужив у інженерних частинах понад десять років. Його покликанням були живопис і архітектура. Через слабе здоров'я (захворів на туберкульоз легенів) у 1895 р. виходить у відставку й переїжджає до Криму, в Місхор, де двома роками раніше придбав 13 десятин землі для побудови маєтку. За два роки зводить палац «Дюльбер» у східному стилі за власними ескізами. Був одружений з другою донькою короля Чорногорії Миколи I, Милицею. У найяснішого подружжя було троє дітей: Марина (1892—1981 рр.), Роман (1896—1978 рр.) і Надія (1898—1988 рр.). Сестра-близня Надії, Софія, після народження, 3 березня, прожила дуже мало: померла того ж дня. Тіло померлого немовляти привезли з Дюльберу до Києва й поховали на території Покровського монастиря, у бабусі. Олександра Петрівна, коли помирала, попросила поховати її поруч з онукою.

То чому Велика княгиня Олександра Петрівна обрала саме молодшого сина у хрещені Ігоря Сікорського? А це і зрозуміло: на відміну від брата, Петро був спокійною, врівноваженою, сором'язливою, навіть боязкою людиною. Ці його чесноти були ближчі світогляду матері. Чому хрещеним Ігоря не став чоловік Великої княгині? Ще дівчинкою Олександра Ольденбургська закохалася в майбутнього чоловіка і, як усі принцеси, мріяла про велике кохання, кохання на все життя. Чого не можна було сказати про Миколу Миколайовича Старшого: ще до одруження з Олександрою Ольденбургською в нього були любовні стосунки з фрейлінами його матері, Імператриці Олександри Федорівни. Шлюб Олександри Петрівни й Миколи Миколайовича Старшого влаштував обидві родини: Ольденбургські вважали за честь поріднитися з Романовими, а для Імператора Олександра II це був шанс навчити розуму свого брата, який мав при Дворі репутацію легковажного гульвіси [1]. Треба сказати, що Микола Миколайович Старший сам закохався в юну Принцесу Ольденбургську й перші роки подружнього життя він не зраджував Олександрі Петрівні. Але це тривало недовго: ще коли Велика княгиня носила під серцем другу

дитину, її чоловік став частенько навідуватися за куліси Маріїнського театру, а незабаром і зовсім зійшовся з однією з його прима-балерин Катериною Числовою. Щоб якось виправдати себе в очах старшого брата, Імператора Олександра II, Микола Миколайович Старший навіть удався до неправдивих звинувачень у подружній зраді самої Олександри Петрівни. На цьому їхнє подружнє життя розладналося. Імператор Олександр II розумів, що в усьому винен його брат, і робив все, щоб якось захистити Олександрю Петрівну від пліток, які почали поширюватись у світських колах. Вся ця скандальна історія не могла не позначитися на стані здоров'я Великої княгині й, мабуть, була головною причиною її заглиблення в ідею «живого чернецтва». Сини найяснішого подружжя, Микола і Петро, виховувались окремо від батьків, а коли підросли, стали на бік матері.

Для правильного розуміння витоків покликання І. І. Сікорського повернемося до дитячих та юнацьких років авіаконструктора. Його батько, вчений зі світовим ім'ям, відомий богослов, який вивчав психологію дітей, виховував своїх синів, Сергія й Ігоря, за власною методикою. Друг юнацьких років Ігоря, Борис Делоне пізніше згадував: «Він (ред.: батько) хотів зробити з сина свого роду Наполеона» [6]. В результаті цього цілеспрямованого виховання Ігор спочатку, як і його старший брат Сергій, вибрав військову кар'єру, але захоплення технікою зробило свою справу: врешті-решт він став Наполеоном авіабудування. Мати Ігоря, Зінаїда Степанівна, як могла, пом'яксувала жорстке виховання сина батьком. Вона багато розповідала маленькому Ігорю про Леонардо да Вінчі, великого італійського художника й винахідника. Казала, як одного разу Леонардо придумав машину, що могла злітати, як янгол, вертикально в повітря, але не зміг її побудувати. За проханням сина, мати дуже часто розповідала йому про цю фантастичну ідею да Вінчі, показувала малюнки апарата, зроблені художником, і щоразу Ігор був у захопленні від уявленої машини. «Леонардо не побудував, а я побудую», — мабуть, так думав майбутній авіаконструктор, коли майстрував моделі, що літали, за рисунками да Вінчі. Запускав хлопчик ці моделі, щоб вони не пошкоджувалися, у великій залі дому на Великій Підвальній 15, який його батько побудував у 1903 р.

Маленький Ігор частенько бував з батьками в Покровському монастирі: навідував свою хрещену, «маму Сашу». Середовище високої духовності, що панувало вдома, зробило Ігоря Івановича глибоко

переконаним християнином. У роздумах про вічні євангельські істини, які авіаконструктор виклав у богословській праці «Послание молитвы Господней», І. І. Сікорський напише: «...все противоречия исчезают и значение великой Молитвы становится понятным, когда мы рассматриваем истинную вселенную Бога в свете современной науки» [4].

1910 року, коли побудова другого гвинтокрила виявилася невдахою, молодий Сікорський вирізає з нього квадратний фрагмент і пише, у два рядки, на ньому: гелікоп — 1910. Роблячи цю нескладну процедуру, Ігор був, як ще ніколи, впевнений, що він побудує свій гвинтокрилий літальний апарат, а цей клаптик він залишає як нагадування про особливе конструкторське покликання. До речі, цей талісман І. І. Сікорський, разом зі своїми нагородами, пронесе через усе життя.

Переваги гвинтокрилобудування порівняно з літакобудуванням І. І. Сікорський сприймав тільки через призму людських цінностей. Підтвердженням цьому є його відомий вислів: «Если человек нуждается в спасении, самолет прилетит и сбросит ему цветы — только и всего. Но машина с вертикальным взлетом сможет прилететь и спасти ему жизнь». Ці слова Ігоря Сікорського, як ніякі інші, окреслюють його життєві пріоритети, закорінені в невичерпній любові до ближнього, ревному служінні нездоленим і нужденним, що було характерно для його хрещеної, Великої княгині Олександри Петрівни: «Мы должны ближнего любить, как самого себя. Это заповедь Христа, положившего за нас жизнь!» [9, с. 59]; «Нет выше для меня счастья, как доставлять людям счастье!» [9, с. 82]; «Все всем, себе ничего» [9, с. 96]; «Нет выше наслаждения для христианина, как вечно молиться за врагов, ненавидящих нас и творящих нам напасть» [9, с. 97]; «Нужно уметь носить в себе счастье, чтобы других сделать счастливыми. Нужно держаться за идею» [1].

Характерно, що саме за допомогою гвинтокрила [12] Sikorsky R-5 29 листопада 1945 р. уперше в історії було здійснено операцію з порятунку людей, які зазнали аварії на нафтовій баржі, котра будь-якої миті могла затонути.

Ігор Сікорський був першим конструктором гвинтокрилів, якого American Helicopter Society (Американське Гелікоптерне Товариство) в 1951 р. відзначило Dr. Alexander Klemin Award (Премією д-ра Олександра Клеміна) за «notable achievement in advancement of rotary-wing aeronautics» (визначне досягнення в розвитку гвинтокрилих літальних апаратів) [11].

Таким чином, витоки покликання всесвітньо відомого конструктора гвинтокрилих літальних апаратів І. І. Сікорського, який народився 25 травня 1889 р. у Києві і до 1918 р. жив і працював у Росії (до 1912 р. — в Києві), слід шукати в системі його домашнього виховання, що гармонійно поєдналася зі світоглядом і соціальним статусом його хрещених батьків. У публікаціях можна знайти згадки про двох жінок: засновницю Київського Свято-Покровського монастиря інокію Анастасію й хрещену матір І. І. Сікорського Велику княгиню Олександру Петрівну Романову. Вперше показано, що це одна й та сама історична особистість. Належність хрещених батьків І. І. Сікорського до царської родини Романових стала неабияким фактором його професійної кар'єри.

1. Анненкова Э. Юродивая при дворе, Великая Княгиня в монастыре / Э. Анненкова, Т. Делова : [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.pravoslavie.ru/smi/print623.htm>.

2. Губко О. Т. Иван Олексійович Сікорський як учений і експерт у справі Бейліса / Губко О. Т. — К. : Світогляд, 2009. — 115 с.

3. Державний архів міста Києва. — Ф. 18. — Оп. 1. — Спр. 4665. — Арк. 13.

4. Диакон Сергей Дерменжи. Игорь Иванович Сикорский / Диакон Сергей Дерменжи: [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://www.starolyana.kiev.ua/parish_life/sikorsky.html.

5. І. І. Сікорський // Матеріали наукових читань з циклу: «Видатні конструктори України». — К. : ЕКМО, 2005. — 88 с.

6. Моисеев В. Начало авиаэры / В. Моисеев // Вечерний Киев. — 1989. — 7 июня.

7. Петр Николаевич : [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://ru.wikipedia.org/wiki/Петр_Николаевич.

8. Свято-Покровский Киевский женский монастырь. Обитель Матушки Великой (Исторический очерк). — К. : Киевский Свято-Покровский женский монастырь, 2007. — 64 с.

9. Царственная инокиня. — К. : Киевский Свято-Покровский женский монастыр, б/г. — 128 с.

10. Шавров В. Б. История конструкций самолетов в СССР до 1938 года / Шавров В. Б. — 4-е изд., исправл. — М. : Машиностроение, 1994. — 704 с.

11. American Helicopter Society : [Електронний ресурс] : Режим доступу : [Prizes&Awards.http://www.cirs.net/prix/awards](http://www.cirs.net/prix/awards).

12. Delear F. J. Igor Sikorsky. His Three Careers in Aviation / Delear F. J. — N.Y. : Dodd and Mead. — 1969. — 290 p.